

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izbaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 18. V torek 2. maja 1854. III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje.)

VI. Sadišče ali vertna šola.

Kdor si malo, le za domačo potrebo prav redko naseje pešek, more divjake že u semenišču pocepiti ali žlahtniti; sadjorejci pa, ki se obširno pečajo s sadjorejo, imajo *sadišče*, kamur divjake u lepe verste presadijo, preden jih požlahtnijo.

Sadišče si vsak po svojej potrebšini osnova, manjše ali obširniše. Odloči naj se pa za njo *prost*, *solnčen* in *zračen kraj*, kjer visoko drevje ali pa poslopje ne brani, da veter na sadišče piha in solnce nanj sije. Zemlja naj ima globoko, ne težko cmokasto, pa tudi ne preperhko ilovico; kajti prva preveč prideržava mokroto, druga pa prehitro osuhne. Plitva pešnica, tako tudi mokra ilovica ste le u sili za sadišče; pa se zboljšati morate. Ctoplenci iz pešnice se u ilovici slabo, iz ilovice u pešnici dobro sponašajo, toraj je zgoraj omenjena ilovica naj dostojniša zemlja za sadišče. Kos verta ali njive, ki ima do poldrugi čevel globoko zemljo imenovane baže naj se toraj za sadišče oberne.

Ni res, kar nekteri menijo, da v dobri zemlji zrejene drevca se pozdneje u slabejši persti ne pospešijo. Drevca zredé u dobrej zemlji dokaj čverstih korenin in to je gotova zaloga, da prihodnjič drevo lepo raste. Prestavimo drevce iz rode u dobro zemljo, se ne bo moglo po volji rediti, kajti je premalo sesavk prineslo, po kojih živež dobiva.

Drevca se ne zapasejo in ne obmehkužijo toliko u dobrej zemlji, marveč le u *tesnej, zavetnej legi in toplem zračju*. Iz

milejšega kraja prinešene drevesa ojtrejše podnebje mori in jih u rasti zaderžuje.

Kako se slaba zemlja zboljša.

Zemlja je tu in tam od nature dobra, vonder ni vselej pripravna za sadonosnice; mora toraj za to prej obdelana, slaba pa zboljšana biti.

To se stori, če tisto zemljo, kamor mislimo drevje saditi, že eno ali dvě leti prej do poldrugi čevel globoko prekopamo ali tako z lopatoj preobrnemo, da zgorna rodovitna perst u dno, spodna mertvica pa k verhu pride, da se tudi iz podnebja rodovitnosti napiva.

Dostikrat je potreba, zemlji boljše ali nasprotne persti primešati. U pust lapor se navozi gline iz bajarja, ali rušin iz meline, u rijavo mergljino ali soldan blata iz ceste in grabnov. Suha rahljica se zmeša z mastno ilovico; cmokasta mertvica s soldanom. Tako se zemlja zboljša ne samo, da sadonosnice, ampak sploh vse rastljine rastejo. Tudi pripravimo dobro vertno perst, če jedno ali dve leti, preden da se bo svet u sadišče obrnil, zemljo prav dobro pognojimo in zele (kapus), korun, turšico itd. sadimo, dokler se gnoj zadosti ne spersteni. —

Tako, če se svet dobro preruši in prekopava, se tudi zakladi (šaci) iz enega kopljejo.

Umirajoč oče reče svojema sinoma: „Kar sem vama pripravil, je u vinogradu —“ in o tem umerje. Gotovo so oče u vinogradu zakopan zaklad nama zapustili, si mislita sinova, ter vinograd marljivo prekopavata. Zaklada sicer nista najdla, pa v vinogradu zemljo zrahljala in zboljšala. Vinograd jima bogato in obilno rodi, ter jima še prvo leto dobro pitano mošno pripravi.

(Dalje sledi.)

Učiteljski shod v Ribnici.

(Konec.)

III. Ali je treba pri šolskih otrocih na snažnost in red gledati? kako naj se to zgodi?

To prašanje je jako imenitno; alj desiravno to že od nekdeji šolske potave tirjajo, se ono vender le v nekterih šolah preveč

vnemar pušča. — Da bi človek bil snažen alj čeden, že narava sama, postava božja, in spodobnost tirja. -- Naj se tedej ta čednost otroku zgodaj vcepi; zakaj

1. ne tirja narava nič tako očitno, kakor čedenje, snago. Lej cvetlico, kako čista priraste iz zemlje; lej kako se červiček lepo od praha in blata osnaži; lej kako skerbno ptiček svoje perje omiva! In kdo je stvar, ki sama svoja na svetu živi, kdaj nesnažno, vmazano vidil? Snaga je tedej naravna krepost; zatorej tudi narava sama nič tako ne kaznuje, kakor nesnago. Od kod pridejo gostokrat neznano hude in gnjusne bolezni, ali gerdi mercesi k cloveku? Niso to vecidelj naravni nasledki, in kazni nečednosti in nesnage?

2. Tirja snažnost postava božja od nas. — Kakor je bil Bog Izraelcom postave dal, kako da se imajo čediti in snažiti; ravno tako bi še dandanašni Kristus gotovo nemarnemu nesnažnežu rekel: „Vmi se v potoku Siloe.“ — Zapoved, postava božja je snažnost. — Snažno telo je pa tudi skoraj gotovo znamenje, da v njem prebiva tudi čista duša. Naj toraj človek tudi po zunajnem razodeva, da u njem duša biva, ki je stvarjena po božjej podobi. — Bog pa je sama čistost in večna lepota. Stariši, učeni! učite in vadite otroke, da bojo čedni, snažni; tako boste nad njimi voljo božjo spolnovali.

3. Tirja spodobnost in vedenje, da se otrok že na snago navadi. Kaj je zunajna spodobnost družega kot snaga, čednost na truplu, obleki, stanovanju, posodi itd. Snaga ni draga.

4. Da se od učencov v šoli snažnost v obleki, na truplu itd. tirja, bo dobre nasledke obrodilo tudi doma pri starših in družini; zakaj, ne bo stariše tistega otroka, ki doma pové, kako da je kateri njegov tovarš zavolj nesnage v šoli osramoten bil, nagnilo, prisililo, sebe in svojo družino bolj čediti, ter jo osramotenja obvarovati? itd.

Kako pa naj učitelj učence snažnosti uči.

1. Z svojim lastnim zgledom. Naj si učitelj prizadeva, da bodo otroci ne samo na njegovem truplu, na njegovem stanovanju, temuč tudi u učilnici in zunaj taiste, tedej povsod, kamor

njegove roke doseči zamorejo, vedno lep zgled čednosti in snage imeli.

2. Naj on mnogokrat ponavlja šolske postave in gleda, da se tanjko spolnujejo. Naj vselej posvari, o potrebi tudi osramoti nečednega; nasproti naj pohvali snažnega učenca. Naj o priložnosti tudi stariše vmazanega, nesnažnega otroka zastran tega opominja, in jih, če ni drugači, osramoti s tim, da jim prenesnažnega otroka iz šole domu pošle.

3. Naj jim učitel v zgledih, povestih in zgodbah pokaže, kako lepo je, da je človek snažen, dalje tudi kako srečen da je snažen človek, in nasproti kako gerdo in škodljivo je, nečeden in nesnažen biti. — Naj se pa učitel ravno tako skerbno varuje, v otrocih nagib do napuha, šopirnosti ali gizdosti obuditi. —

Ali naj se v učilnici tudi na red gleda?

Vse, kar je blo od snage rečeno se zamore tudi od redoljubnosti reči, poterditi in priporočiti. — Red je duša vsih opravil. Koliko se po redu na času pridobi; kako žalostno je pri hiši, kder se vse ob svojem času ne zgodi, vse na svojem mestu ne znajde itd. Kolikokrat človek nesreči uide po tem, da vse v redu ima, n. p. pri delu, orodju, pri nevarnostih! Naj se torej red učencom pree koj od začetka priporoči in pokaže, kako lepo, koristno in potrebno da je, vse v legem redu imeti! Naj se tudi učenči vadijo biti redoljubni.

Slednič so čast. gosp. dekan našo učiteljsko knjižnico, ki je bila predlanskim od Njih osnovana, ktera zdaj že 210 knjig raznega obsežka, nar več podučnih zgodb in povesti za mladino v nemškem jeziku, in več tečajev slovenskih časopisov, šteje, v misel vzeli, ter nam priporočili knjige in časopise pridno prebirati. Složili smo po tem učitelji navadno vsak en gold. kot letnino za našo knjižnico, ter te denarje imenovanemu gospodu s prošnjo izročili, nam zanje sopet kaj novih, koristnih knjig preskerbeti. — S tim je bla seja končana — vstali smo — in miza, krog ktere smo sedeli, pred prazna, je bla v hipu za obed pogernjena — Obsedli smo jo sopet, ter se prav verlo obnašali — Pogostili so nas gosp. dekan, hvala Jim! po navadi prijateljsko. Tudi smo pili kupico vinca, ter s nekako serčno ra-

dostjo terčili na zdravje, dolgo in srečno vladanje Njih apost. Veličastva našega presv. cesarja Franca Josipa I., na katerega rojstni dan smo se bli tu sbrali. Z Bogom!

Josip Raktel.

Troje pridnih otročičev.

Troje otročičev je v veseli vigredi pod cvetêčoj breskvicoj sedelo in se v otroški zadovoljnosti pogovarjalo. Stareji bratec pravi: „Včerej so mi oče nove knjige kupili!“ V nedelo so mi moja mamika lepo lepo krilice prinesli, odgovori sestrica. Mlajši brat pa pristavi: „Naša mamika nam vsak dan mleka skuhamo, in kaj še, — še pogačice nam noter nadrobijo. Oj, kako so vonder oče ino mati dobri“ nedolžna družbica jednoglasno izreče, in potem malo potihne. Zdajci zopet stareji brat besedo vzdigne, ter začne od neke uboge hčerke pripovedovati, koji so oče in mati pomerli. Otročiči se spogledajo, solzice jim v očeh milo zaigrajo in mlajši brat bridko izdihne. Oh! naša mamika pa ne smejo umreti! Naka, naša mamika ne smejo umreti, ponovita omenjena brat in sestra, ter se ginjeno vsih troje vzdigne, dirja v izbo, se svojih starišev jokaje oklene, in nikjer jim in bilo slajšega veselja najti, kakor pri svojih starših.

Ti otročički so svoje stariše ljubili.

Otrok ljubi svoje stariše, če je rad pri njih, če jih z lepim zadržanjem razveseljuje, in akoravno otročiča božja roka v dalne kraje zavije, se vonder rado svojih ljubih staršev spomne, in k njim priteče.

T. Dernjač.

Orel in lesica.

Nek orel nekej lesici nje mladje vkrade, in jih za svoje mlade v svoje gnjezdo odnese; to je bilo na nekem visokem dobu. Milo ga lesica prosi, da bi nje mladih ob življenje ne djal. Pa orel na verhu visokega hrasta misli, da mu ona nič škodovati ne more, in to prošnjo zaničuje. Kaj je taj lesica storila? —

Naglo je ognja prinesla, ga na hrast, na katerem je bilo orlovo gnjezdo, nastavila, in ga je hotla s gnjezdom vred sožgati.

Orel boječ, svoje lastne mladičke na tako vižo pogubiti, je dal lesici nje mlade neoškodovane nazaj, in se je iz tega očil:

„Jaz moram tudi s tim, kateri je slabejši od mene, u miru živeti, ker tudi on mi zna škodovati! —“

Jožef Eržen.

Listonoša.

Od Guštajna na Koroškem se v „Novice“ piše: Komaj so se silne rane lanskega požara nekoliko celiti začele, že spet nov požar na veliki četrtek ponoči vstane in 22 hiš s cerkvijo pokonča. Veter je grozovitno pihal, tako da se je plamen gorato po zraku naprej valil. Troje možkih, dva vozarja iz Štajarja in en teržan so zgoreli, čerterti opečen v bolnišnici menda tudi smerti pričakuje. Škoda je polovico večja, kakor v prvem ognju, ki je bila cenjena na 19.000 fl. Ljudje si ničesar niso zamogli oteti in sila je toliko britkejša, ker je lani toča vse pobila.

Preljubi bravci „Novic“! po vaših žilah teka slovenska kerv, in mehkočutno serce v Vaših persih bije, pripravljeno v sili potrebnemu na pomoč hiteti: o usmilite se — prosim Vas za božjo voljo — nesrečnih nagih in lačnih sirot! Bog Vam bode stoterno povernil. *Učitelji pomagajte svojemu sobratu, šolskemu učeniku Janezu Šmid - u; verjemite mi, da ni revnejšega berača od njega in njegove družine, ki si ne nitke oblačila otela ni. **

Prevalski uradniki, grof Turnski, fužinski oskerbnik in mnogo družih so se vse hvale vredno obnašali, in še vedno bratovsko ljubezen skazujejo. Bog jim plačaj!

Cvetko.

Drobtinčice.

Slavnozani gosp. Dr. Radlinski, duhoven Ostrigonske nadškofije v Budinu je nam željo razodel, naj bi razglasili bravcom „Šols. prijatelja“ sledeče od njega izdavane knjige:

Sobranija ruskieh propovjedej (zbirka cerkvenih ogovorov v rusinskem jeziku). 1. zvezek s slovarjem vred. Namesto

* Če je morebiti kateremu dobrotniku brj priročno, po vredništvu kakošen dar poslati zares milovanja vrednim pogorelcem, naj ga nam pošlje, radi ga bomo odrajtali. Vredn.

naročnikom izperva obljubljenega Šmidovega rusovsko-nemškega slovarja se je premislil gosp. izdajatelj in je v razumljenje omenjenih ogovorov pridjal in bo vsakemu zvezku pridedal v nemškem in latinskem jeziku napravljeni slovar vsih v propovedih zapopadenih rusinskih besed, ki niso navadne v družih slov. narečjih, da bode slovár s pridjanim latinskim prevodom tudi takim čitateljem pripraven, ki ne umejo nemškega jezika, latinskega pa. Pridjana je 1. zvezku slovarja tudi cirilska in ruska abeceda; 2. zvezku bo pridjal zraven slovarja tudi vseslavensko primirjajočo slovnico. Predplačilna cena za vsaki zvezek s slovarjem in poštnino vred je 1 fl. 10 kr. (v bukvarnicah 1 fl. 15 kr.) Gosp. izdajatelj se nadja, da bode poznej zamogel naročnikom tudi s Šmidovim rusko-nemškim slovníkom postreči; kdor ga pa že zdaj imeti želi, mu ga pošlje za 2 fl. —

Poklady kazatelského řečnictva. Ta knjiga bo od 3. tečaja začemši v 30 zvezkih, 12 do 15 pol debelih, ves kersanski nauk v 653 krepkih in lahko umevnih ogovorih obsegla in v 7 letih na svetlo prišla, tedaj bota vsako leto 2 tečaja v 4 zvezkih izhajala. Preplačilo za 4 zvezke vsacega leta je 5 fl. in se odrajtuje vselej do konca maja. To veličansko delo, katero bo v českem in slovaškem jeziku izhajalo; se iskreno priporoča tudi Slovencom, kateri naj gosp. izdajateljju le naznanjajo: jeli ga želé v českem ali slovaškem jeziku dobivati. Osnovo tega dela pa lahko vsakdo pri nas vidi. Od 1. tečaja se dobita še 2, od 2. pa vsi 4 zvezki.

Nabožné vylěvy srdca katolíckého křestana. Ker se je od teh molitvinih bukev v letu 1850 na Dunaji izdanih 2000 iztisov v enem letu propadalo in je to očitno znamenje izverstnosti njih, jih je dal gosp. izdajatelj tudi prestaviti v slovenski, ilirski in poljski jezik. Prevod v slovenski jezik je že izgotovljen, in se bode povabilo na naročbo kmalo razglasilo. Cena česki ali slovaški knigi je 1 fl. 30 kr. Tudi osnovo teh bukev v slovaškem jeziku pri nas vsakdo lahko vidi.

Prostonárodnía bibliotéka. 1. zvezek obsega zvezdoslovje, zemljopisje, naravopisje in naravoslovje po domače

v kratkih vprašanjih in odgovorih; 2. in 3. zvezek obsegata v slovaški jezik predstavljeno „napeljevanje h kristjanskemu življenju“ škofa B. Galura-ta.

Naročila na vse te knjige sprejema sam gosp. izdajatelj dr. Andrej Radlinski v Budinu (Ofen, Landhaus-Brunnengasse Nr. 104), ali pa vredništvo „Novic“, „Zgodnje Danice“, „Šolskega Prijatla“, ali gosp. prof. Kociančič v Gorici, ali gosp. prof. Janežič v Celovcu — pa tudi vsaki bukvar.

Naj bi se oglasilo v zastavo slovanske slovstvine vzajemnosti mnogo naročnikov, v katerih okrožje priporočane knjige posebno spadajo!

Društvo sv. Mohora.

* Slišimo, da je drugi del „Djanja Svetnikov“ tudi že gotov.

* Za „društveno matico“ so darovali:

Prenos: 84 fl. 14 kr. sr.

Za prodane knjige društvene	40	„	—	„
Jereb Jožef, kapl. v Dolnjivasi	—	„	24	„
Klemenc Prim., kapl. v Sodrašici	—	„	24	„
Vartolj Pet. kapl. v Ribnici	2	„	—	„
Globočnik Jan. mestni kapl. v Bliberci	3	„	—	„
Koder Mat. kurat na Slapu	1	„	24	„
Dr. Kočever v Celju	4	„	24	„
Aleš Mikl. fajm. v Bleiberzu	—	„	40	„
Mačnik Greg. učit. „	—	„	15	„
Ogriz Marka, rudokop „	—	„	8	„
Ogriz Matevž, „ „	—	„	8	„
Skodlar Tom., „ „	—	„	8	„
Šolsko predstojništvo v Svečah	2	„	—	„

ukup 139 fl. 9 kr. sr.

* Dalje so pristopili p. n. gg. 924. Jereb Jož., kapl. v Dolnjivasi; 925. Klemenc Prim., kapl. na Sodrašici; 926. Ovšenik Fr., kapl. v Hrušici, 927. Nedelska šola zgornjogorjanska; 928. Janc Jož., kapl. v Rukavac; 929. Kocman Jož., kateh. v Terstu; 930. Šoklic Tom., kapl. Podgorjah; 931. Šola v Boljuncu; 932. Šparovic Henr., kaplan v Ipavi; 933. Zorko Tom. pri sv. Ant. v slov. gor.; 934. Terpinc Luka, učit. v Grebinji; 935. Otič Greg., blapec v Lipi; 936. Sirola Jož., knjigovezar v Gradcu; 937. Kroat Mih., šols. pripravnik v Gorici.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.